

**SPOŁECZNY
WYMIAR
KRYZYSU**

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

SPOŁECZNY WYMIAR KRYZYSU

redakcja naukowa

Bohdan Jałowiecki, Sławomir Kaprański

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2012

Recenzent:
prof. dr hab. *Tomasz Nawrocki*

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja:
Dorota Kassjanowicz

Korekta:
Dorota Kassjanowicz
Joanna Barska

Projekt okładki:
Katarzyna Juras

Copyright © 2012
by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ISBN 978-83-7383-616-7

**Publikacja dofinansowana przez
Szkołę Wyższą Psychologii Społecznej**

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa
tel./fax 22 828 93 91, 22 826 59 21, 22 828 95 63
dział handlowy: jak wyżej w. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Michał Moczarski*)
Druk i oprawa: Wojskowa Drukarnia w Łodzi Sp. z o.o.

Spis treści

Od redaktorów	9
----------------------------	---

Bohdan Jałowiecki

O naturze kryzysu	11
Literatura	19

Andrzej Rychard

Kultura zjawiska kryzysu w Polsce: wstępne refleksje	21
Kryzys jako zjawisko kulturowe	21
Kulturowe wymiary polskich kryzysów	23
Kulturowe wymiary kryzysu: szanse dla nauk społecznych?	26
Literatura	29

Jerzy Chłopecki

Kryzys gospodarki czy kryzys ekonomii?	31
Hipoteza racjonalnego rynku	33
Ekonomia neoklasyczna nie jest nauką	34
Ortodoksja <i>versus</i> heterodoksja	35
Dwie ontologie	36
Między światem realnym a wirtualnym	37
Czy ogon przestanie machać psem?	39
Irracjonalna racjonalność, racjonalna irracjonalność	41
Literatura	42

Roman Szul

Rozpuszczająca się Europa? Kryzys (mitu) tożsamości europejskiej a kryzys funkcjonowania Unii Europejskiej	45
Uwagi wstępne: kryzys a tożsamość	45
Integracja europejska a tożsamość europejska	46
Kryzys tożsamości lub demistyfikacja tożsamości europejskiej	49
Refleksje końcowe	56
Literatura	57

Walter Żelazny

Barbarzyńca w ogrodzie amerykańskim. Języki międzynarodowe a kryzys języków narodowych	59
„Nietrwałość” języków międzynarodowych, ich kreolizacja	60
Odrodzenie hebrajskiego, stworzenie indonezyjskiego, zanikanie irlandzkiego	61
Język łatwy do wyuczenia, język trudny do wyuczenia	63
Zbliżając się do czasów współczesnych	64
Czy ekspansja angielszczyzny jest trwała?	65
Kto tym wszystkim kieruje?	66
Barbarzyńcy w ogrodzie amerykańskim	68
Wpisać polskie uniwersytety na listę Guinnessa	69
Co dalej?	70
Literatura	71

Sławomir Kaprański

Kryzys i trauma. Przypadek tożsamości romskich	73
Trauma, kryzys tożsamości i zmiana społeczna	73
Romowie: trauma zagłady i powojennej transformacji	79
Romski ruch polityczny i „retrospekcja traumatyczna”	83
Zakończenie	87
Literatura	88

Andrzej Majer

Miasta w kryzysie, odnowie i odrodzeniu	91
Kryzys miast przemysłowych	92
Odnowa	97
„Odrodzenie” miast: nowa perspektywa	103
Literatura	107

Joanna Erbel

Kryzys a mobilizacja społeczna w miastach polskich	109
Budżety partycypacyjne	110
Sondaże deliberacyjne i inne techniki zwiększania partycypacji	112
Zaludnić pustostany, powołać okrągłe stoły mieszkaniowe	113
Przaśnie i nowocześnie	116
Literatura	117

Elżbieta Anna Sekuła

Jaka piękna katastrofa... Kryzys jako bodziec rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich	119
--	-----

Julia Skórzyńska-Ślusarek

Nadzór i kryzys zaufania	129
Literatura	140

Lesław Michałowski

„Oburzeni” w wersji lokalnej. O trudnych relacjach między władzami miejskimi a radnymi dzielnic i osiedli w Gdańsku	141
Słów kilka o radach dzielnic i osiedli	142
Gdańskie rady dzielnic i osiedli	143
Trudne realia pracy radnych	145
Rady jako głos krytyczny	148
Literatura	153
Noty o Autorach	155

Od redaktorów

Spoleczny wymiar kryzysu to ósma książka publikowana jako pokłosie dorocznych sympozjów socjologicznych Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej. Publikacje te nie tworzyły oficjalnej serii, niemniej stanowią pewną całość odzwierciedlającą zainteresowania części środowiska socjologicznego. „Seria” ta mogła powstać dzięki zaangażowaniu koleżanek i kolegów z kilku polskich ośrodków socjologicznych. Redaktorami cyklu publikacji byli obok Bohdana Jałowieckiego, Wojciech Łukowski – współredaktor czterech tomów, Sławomir Kaprański – trzech, i Elżbieta Anna Sekuła – jednego. Wszystkie książki zostały opublikowane w Wydawnictwie Naukowym Scholar, w tym trzy pierwsze we współpracy z Wydawnictwem Academica.

Pierwszy tom otwierający cykl publikacji poświęcono przypomnieniu dużego programu badawczego kierowanego w drugiej połowie lat osiemdziesiątych przez prof. Antoniego Kuklińskiego. Nie był to jednak wyłącznie tom wspomnieniowy, lecz poruszał także aktualne problemy społeczności lokalnej. Jego tytuł to *Spoleczności lokalne – terażniejszość i przyszłość*. Kolejna publikacja – *Gettoizacja polskiej przestrzeni miejskiej* – podejmowała temat nowego zjawiska urbanistycznego i socjologicznego, jakim są tzw. osiedla zamknięte. To jedna z pierwszych pozycji na ten temat w polskiej literaturze socjologicznej. W następnym roku ukazała się *Szata informacyjna miasta*, w której to książce autorzy poszczególnych tekstów przedstawiali zmiany wizualnego kształtu polskich miast. Nieco inny charakter miało sympozjum, na którym omawiano pokłosie grantu Wojciecha Łukowskiego, opublikowane pod tytułem *Spoleczność na granicy*. Następną pozycją samodzielnie zredagowaną przez Sławomira Kaprańskiego to *Pamięć, przestrzeń, tożsamość*. W kolejnym roku tematem publikacji były *Metropolie mniejszości, mniejszości w metropoliach*, a w następnym – *Peryferie i pogranicza. O potrzebie różnorodności*. Jak widać z tego krótkiego wyliczenia tematyka tej „serii”, chociaż różnorodna, dotyczyła przede wszystkim miasta i przestrzeni.

Autorzy niniejszego, ósmego tomu – *Spoleczny wymiar kryzysu* – który oddajemy pod osąd Czytelników, zajmują się różnymi nieekonomicznymi aspektami kryzysu. Słowo to jest powtarzane niemal bez przerwy przede wszystkim w kontekście trudności gospodarczych, które są widoczne w wielu krajach świata. Częste powtarzanie jakiegoś pojęcia w środkach masowego przekazu, niekiedy bez sprecyzowania jego znaczenia, powoduje szum informacyjny. W zamyśle redaktorów tomu było spojrzenie na zjawiska, które nazywa się kryzysem, z innej strony

i pokazanie, że kondycja współczesnego świata nie zależy wyłącznie od wzrostu gospodarczego mierzonego wskaźnikami PKB, wydajności i konkurencyjności poszczególnych gospodarek, lecz również od stanu społeczeństwa w różnych jego aspektach. Znajdujące się w książce rozdziały oczywiście nie mają i nie mogą mieć ambicji wyczerpania tematu kryzysu, ale proponują nieco inne spojrzenie na ten problem, który dotyka także wielu mieszkańców naszego kraju.

Pierwsza grupa tekstów dotyczy ogólnych ram współczesnego kryzysu, w których przeplatają się czynniki ekonomiczne, kulturowe i społeczne. W tej szerokiej perspektywie intelektualnej lokują się następnie rozważania dotyczące pewnych aspektów kultury: lingwistycznych oraz tych, z których społeczności ludzkie budują tożsamości zbiorowe. Ostatnia i największa grupa tekstów dotyczy zaś problematyki bardzo często poruszanej w trakcie sympozjów socjologicznych SWPS, a mianowicie przemian przestrzeni miejskiej, tego swoistego laboratorium współczesnych form życia społecznego. Pomimo rozmaitych perspektyw teoretycznych i dyscyplinarnych stosowanych przez autorów, prezentowane tu treści łączy zainteresowanie „fenomenologią kryzysu” – tym, jak ludzie działający w swoich mikroświatach społecznych starają się przetrwać w warunkach kryzysu i nadać sens otaczającej ich rzeczywistości. Można też powiedzieć, że autorzy niniejszego tomu intuicyjnie nawiązują do greckiego źródła słowa „kryzys”. W grece oznaczało ono przesilenie, punkt zwrotny w chorobie, po którym następowało wyzdrowienie lub zgon. Należy dodać, że „kryzys” ma w tym języku ten sam źródłosłów co pojęcia oznaczające „osąd” i „zbrodnię”. Stąd też zainteresowanie sytuacjami kryzysowymi, nawet w ich najbardziej mikrosocjologicznych aspektach, zawsze wpisuje się w podstawową dla teorii społecznej problematykę transformacji, refleksji i transcendencji. Sposób, w jaki ludzie próbujący nadać znaczenie sytuacji kryzysowej, poddają osądowi swój świat społeczny, a także procesy redefiniowania przez nich norm społecznych w celu znalezienia wyjścia z kryzysu, ukazują nam różne możliwe warianty tego, co może nastąpić po jego przesileniu.

Kryzys to zatem źródło rozlicznych nadziei ludzi weń uwikłanych i szansa na odnowę ich życia, uzyskanie głębszego wglądu w naturę rzeczywistości społecznej oraz ulepszenie jej struktur. Każdy kryzys, niezależnie od tego, jak wąskiego obszaru rzeczywistości by dotyczył, ma coś wspólnego z fenomenem *renovatio*, o którym Mircea Eliade pisał, że jest nadzieją na przemianę egzystencji, uczynienie jej pełną i znaczącą¹.

Bohdan Jałowiecki
Sławomir Kaprański

Warszawa, sierpień 2012

¹ M. Eliade (1997). *Inicjacja, obrzędy, stowarzyszenia tajemne*, tłum. K. Kocjan. Kraków: Znak, s. 188.